

Statistiek als monitor van een veranderende wereld

G. van der Veen

Directeur-generaal van de statistiek.
Met dank aan Ronald van der Bie en Gert Buiten
voor hun bijdrage aan dit artikel.
gvee@cbs.nl

Ons land heeft zich aangepast aan de gewijzigde internationale economische omstandigheden sinds 2001. Sinds de zomer is er een aanhoudende, bescheiden groei. Deze kan niet worden verklaard uit loonontwikkelingen of werkgelegenheids groei en is ook niet het gevolg van incidentele factoren of statistische vertekeningen. Dit artikel gaat in op de vragen die dit oproept.

Een terugblik op het afgelopen jaar op economisch-statistisch gebied kan op twee niveaus worden gedaan. Aan de ene kant wijzen de statistieken op enkele opvallende veranderingen in de economie. Aan de andere kant vormen de economische ontwikkelingen aanleiding voor veranderingen in de statistiek zelf. Dit laatste aspect wordt vooral in de kaders uitgewerkt, het eerste in de lopende tekst.

Stilstand, krimp en groei

Na stilstand in 2002 en een kleine krimp in 2003, groeide de economie in 2004 met 1,7%. Maar liefst 1,2 procentpunt van deze groei kwam van de export. Ook 2005 laat herstel zien. In het derde kwartaal van dit jaar komt de bbp-groei uit op 0,9 procent. De huidige groei komt opnieuw van de export, maar ook van verder aantrekkende investeringen en bijzonder genoeg van een hogere consumptie van huishoudens. De achtergronden van dit consumptieherstel zijn nog onduidelijk. Groeit de consumptie vooral doordat de arbeidsmarkt aantrekt? Is vooral de vermo-

genspositie van huishoudens verbeterd? Of financieren huishoudens nog steeds een deel van hun bestedingen door te ontsparen?

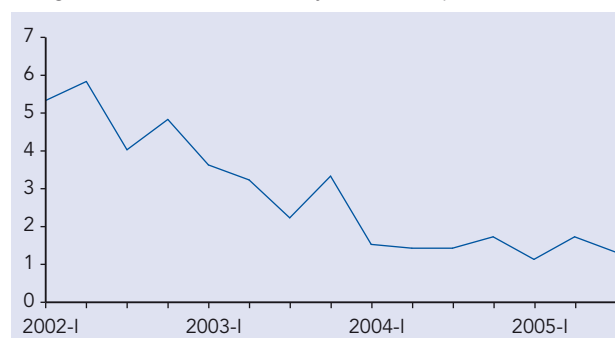
Daling beschikbaar inkomen

Opvallend is de groei van de consumptieve bestedingen van huishoudens dit jaar. Een toename van de loonsom kan die consumptiegroei niet verklaren. Rekeninghoudend met de inflatie daalde het reëel beschikbare inkomen in 2004 met 1,4%. Dat kwam door een combinatie van banenverlies en loonmatiging. Het primaire inkomen nam in 2004 met 1,4% toe en het ontvangen inkomen uit sociale uitkeringen en pensioenen steeg door de toename van het aantal uitkeringen met bijna drie procent. Van deze inkomensstijgingen bleef niets over, omdat huishoudens aanzienlijk meer kwijt waren aan belastingen en premies. Vooral de afgedragen pensioenpremies stegen fors, met bijna negen procent. De daling van de reële beschikbare inkomens zette zich de eerste maanden van dit jaar door (CBS, 2005c). De totale loonsom is in de eerste drie kwartalen van dit jaar net iets meer dan één procent hoger dan in dezelfde periode vorig jaar, bij een inflatie van meer dan anderhalf procent (figuur 1). De geringe waardeverhoging van de totale betaalde loonsom wijst er niet op dat de consumptiegroei uit loonstijgingen of werkge-

Globalisering in de statistiek

In 2008 zal wereldwijd een nieuwe bedrijfstakkenclassificatie worden ingevoerd die tot een betere internationale vergelijkbaarheid van bedrijfsstatistieken moet leiden. In het verband van de Verenigde Naties wordt de International Standard Industrial Classification (ISIC, in Europa Nomenclature statistique des Activités économiques dans la communauté Européenne, NACE) aangepast. Het CBS leidt daar de Standaard Bedrijfsindeling (SBI) weer van af. Ook alle van de ISIC afgeleide productclassificaties zullen worden herzien. De economieën van bijvoorbeeld Europa en de Verenigde Staten kunnen vanaf 2008 nauwkeuriger en op een gedetailleerder niveau met elkaar worden vergeleken. Verder wordt binnen Europa een pilotproject opgestart om een bedrijvenregister op te zetten voor Europese multinationals. Naar alle waarschijnlijkheid gaat het CBS een deel van dit onderzoek uitvoeren.

Figuur 1. Lonen en salarissen, inclusief sociale lasten ten laste van werkgevers, waardenmutaties t.o.v. jaar eerder, in procenten

Bron: CBS, Kwartaalrekeningen

Beter zicht op diensten

Er loopt op dit moment een aantal statistische projecten die de dienstensector beter in beeld moeten brengen. In het kader van de Europese Short-term Statistics Verordening (STS) zijn de afgelopen jaren omzetstatistieken van de commerciële dienstverleners opgezet op kwartaalbasis. Op dit moment wordt onderzocht, onder andere door het CBS, of het haalbaar is om deze statistieken op maandbasis samen te stellen. Bovendien wordt in STS-verband het pakket van prijsindices van dienstverlenende bedrijfstakken uitgebreid.

Ook de nieuwe bedrijfstakkenclassificatie NACE zal een betere beschrijving geven van de economische structuur en de dienstensector. Enkele branches die nu tot de nijverheid worden gerekend, zullen worden toegerekend aan de dienstensector en omgekeerd. Verder wordt de dienstensector gedetailleerder beschreven. Zo komen er dertien in plaats van negen hoofdgroepen voor de diensten. Ook binnen de hoofdgroepen neemt het detailniveau toe en worden onder andere binnen de ict-sector meer branches onderscheiden.

legenhedsgroei is gefinancierd. Er zijn wel diverse aanwijzingen dat de groei van de consumptie uit vermogens effecten is gefinancierd.

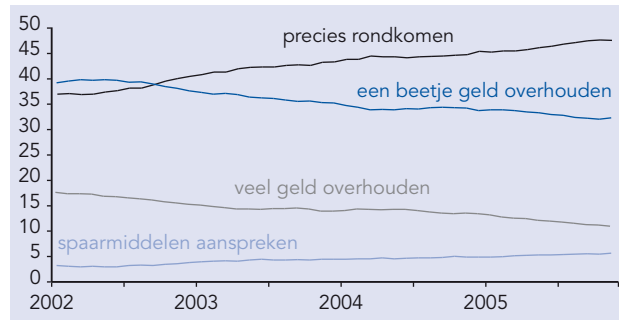
Groei gedragen door vermogens effecten

De verslechtering van de inkomenspositie van huishoudens die begin 2002 begon, hield medio 2005 op (zie figuur 2). Sinds september lijkt de financiële situatie van huishoudens zelfs iets te verbeteren: in november zeggen iets meer huishoudens dan in september aan het eind van de maand geld over te houden (CBS, 2005b). Het gaat weliswaar nog maar om enkele procentpunten en pakweg honderdduizend huishoudens, maar toch wijzen de indicatoren uit het Consumenten-Conjunctuuronderzoek (CCO-indicatoren) erop dat achter de lichte consumptiegroei waarschijnlijk een kleine verbetering van de financiële situatie schuilgaat. De consumptiestijging zelf is nog beperkt, maar volgt op maandenlange krimp. Ook de detailhandel trekt aan. In het derde kwartaal van dit jaar is voor het eerst dit jaar in de detailhandel weer omzetgroei (0,6 procent) gemeten.

In de verbetering van de financiële vermogenspositie van huishoudens ligt de belangrijkste reden voor het prille consumptieherstel. De 'sluipkrach' van 2000-2002 zorgde ervoor dat de waarde van het aandelenbezit van huishoudens met ruim 120 miljard euro is gedaald. Tegen het einde van 2004 waren de totale vorderingen voor het eerst weer hoger dan begin 2001. De vermogenspositie van huishoudens is sindsdien verder verbeterd. De AEX Index stond op 5 december 2005 negentig punten hoger dan begin december 2004 (index 340). Ook het tempo waarmee de huizenprijzen dit jaar stijgen, blijkt in de tweede helft van dit jaar wat te versnellen.

Het lijkt er dus op dat het aarzelende, maar opvallende herstel van de consumptie van huishoudens in eerste instantie vooral door vermogens effecten wordt gedragen. Dat zou kunnen betekenen dat de impuls van de inmiddels licht aantrekkende werkgelegenheid op de consumptie nog moet komen en dat het consumptieherstel verder zou kunnen doorzetten.

Figuur 2. Percentages huishoudens die aan het eind van de maand ...., voortschrijdend twaalfmaandsgemiddelde

Bron: CBS, Consumenten Conjunctuuronderzoek

Herstelpatroon

Sinds de wederopbouwjaren zet Nederland voor economisch herstel in op het stimuleren van de export. In voorgaande herstelperiodes was het patroon dan ook steeds dat eerst de export aantrok, dan de investeringen en pas dan de consumptie van huishoudens.

Op het eerste gezicht lijkt het in de huidige omstandigheden weer zo te gaan. In de loop van 2004 is de export weer gaan groeien. Het blijkt bij nader inzien echter vooral te gaan om de export van producten die in het buitenland zijn gemaakt en

Herontwerp Nationale rekeningen

De Nationale rekeningen geven een samenhangend, overkoepelend en cijfermatig beeld van de Nederlandse economie en vormen een belangrijke statistische basis voor beleid en wetenschap. Om diverse redenen is het CBS onlangs gestart met het herontwerp van de Nationale rekeningen, dat de komende jaren moet leiden tot een nieuwe methode voor het samenstellen van de Nationale rekeningen. De eerste aanleiding daarvoor zijn verschuivingen in de economie zelf, zoals die van goederen naar diensten. Globalisering is een andere reden. De toenemende internationale verwevenheid zorgt er op termijn voor dat het minder zinvol wordt om vooral nationale gegevens samen te stellen. Gewijzigde wensen van intensieve gebruikers van de Nationale rekeningen, zoals de Europese Unie, het Centraal Planbureau, de Nederlandsche Bank en het ministerie van Financiën, zijn een andere reden om de huidige output aan te passen.

Tot slot zijn er de ontwikkelingen op het terrein van de datavoorziening. Het CBS krijgt steeds vaker de beschikking over registers met individuele gegevens van personen en bedrijven. Die gegevens kunnen gekoppeld worden, waardoor er nieuwe, andere en betere statistieken ontstaan. Bovendien kan daarmee de enquêtedruk worden vermindert. Een nadeel is dat meer statistisch werk gedaan moet worden om de administratieve begrippen uit de registraties te vertalen naar de begrippen die bij de Nationale rekeningen worden gehanteerd. Het komende jaar zal in het teken staan van een verkenning van mogelijkheden voor het herontwerp. Hierbij zal onder andere gekeken worden naar nieuwe bronnen voor de nationale rekeningen, best practices bij zusterinstellingen en wensen van belangrijke gebruikers. Na deze verkenning zal het CBS beslissen over het moment van invoeren.

na hooguit kleine bewerkingen weer worden uitgevoerd, de zogeheten wederuitvoer. De export van Nederlandse industrie-producten is daarentegen nauwelijks gegroeid. Dat blijkt ook uit de aanhoudende stagnatie in de industriesector, waar nu al ruim vier jaar op rij de werkgelegenheid afkalft. De belangrijkste exportgeleide werkgelegenheids-groei vindt plaats in de distributiesector: bij de vervoers- en opslagbedrijven en de groothandel.

Ook de investeringen zijn in 2005 weer gaan groeien. De groei zit evenwel bij de woningbouw en niet bij investeringen die samenhangen met het industriële productieproces. Alleen de investeringen in computers nemen toe, maar in bijvoorbeeld machines en installaties lopen de investeringen nog steeds terug. Ook op dit punt lijkt het klassieke herstelpatroon niet te zijn gevolgd.

Wederuitvoer indicator concurrentiekracht?

Een nadere beschouwing van de cijfers geeft een indruk van dieperliggende veranderingen, die mogelijk consequenties hebben voor de gangbare interpretatie van statistische indicatoren (Min. EZ, 2005).

In de eerste plaats is het aandeel van wederuitvoer in de totale export sterk toegenomen, waardoor de exportmotor voor een steeds kleiner deel draait op producten uit Nederlandse fabrieken. Daarbij komt de vraag op of en in hoeverre de sterke groei van de wederuitvoer en de stagnatie van de Nederlandse industrie misschien twee kanten van dezelfde medaille zijn. Een aantal Nederlandse industriebedrijven heeft de afgelopen jaren delen van het productieproces verplaatst naar het buitenland, maar andere fases in het proces wel in Nederland gehouden. In die gevallen zal een deel van de in het buitenland bewerkte goederen eerst worden geïmporteerd en vervolgens via Nederlandse industriële bedrijven aan de afnemers worden geleverd. Waar dat het geval is, is de sterke stijging van de wederuitvoer dus ook een indicator voor de winstgevendheid en concurrentiekracht van de Nederlandse industrie.

In de tweede plaats lijkt het proces van globalisering de zeggingskracht van de bestaande, nationale statistieken op termijn te verminderen. De nationale statistische bureaus zijn zich hiervan bewust en zijn bezig maatregelen te nemen. Enkele daarvan staan in kaders bij dit artikel beschreven (zie de kaders Globalisering in de statistiek en Herontwerp Nationale rekeningen)

De conjunctuurklok

De komst van internet heeft nieuwe mogelijkheden gecreëerd voor het verspreiden van statistische informatie, bijvoorbeeld in meer visuele of interactieve manieren. Het CBS heeft daarop ingespeeld met de Conjunctuurklok (zie www.cbs.nl). Dit instrument is ontwikkeld als hulpmiddel voor het bepalen van de stand en het verloop van de Nederlandse conjunctuur. Zoals een klok de actuele tijd laat zien, geeft de Conjunctuurklok de meest recente stand van de conjunctuur weer. In de klok zijn de meest conjunctuurrelevante indicatoren opgenomen. Het samenspel van deze indicatoren laat zien in welke fase de conjunctuur zich bevindt. De Conjunctuurklok wordt één keer per maand geactualiseerd (zie ook statistiekpagina elders in deze ESB).

In de derde plaats wordt duidelijk dat de bedrijfstakken-structuur van de economie de afgelopen twee decennia fors veranderd is. Doordat bedrijven zich blijven specialiseren op specifieke fases in veel uitgebreidere productieketens, maakt vrijwel geen enkel bedrijf meer geheel zelfstandig een product. Veel industriële ondernemers kopen halffabrikaten in, voegen daar waarde aan toe en verkopen het resultaat als tussenproduct aan de volgende schakel in de keten. In die zin vervaagt het traditionele onderscheid tussen goederen en diensten – en tussen maakindustrie en dienstverleners. Daardoor raakt de huidige bedrijfstakkenindeling achterhaald. Om daaraan tegemoet te komen, worden in internationaal verband de classificaties herzien (zie het kader Beter zicht op diensten).

Conclusie

In de CBS-cijfers lijkt zich een ander patroon van economisch herstel af te tekenen dan na eerdere periodes van teruggang. Nieuwe cijfers en verdere analyses zullen de komende tijd duidelijk moeten maken of dit consumptiegeleide herstel doorzet en wat de achtergronden ervan zijn. Het CBS zal hier zeker de vinger aan de pols houden. Als er andere factoren in het spel zijn, dan moeten er lessen uit worden getrokken voor het economische beleid. Dat laatste is echter vooral een taak van wetenschappers, beleidsmakers en politici.

Voor ons als statistici is de uitdaging vooral om ons instrumentarium bij de tijd te houden. Het CBS werkt op vele terreinen aan de vernieuwing van zijn statistiekproductie. Op economisch terrein bijvoorbeeld controleren we of verschuivende economische structuren andersoortige interpretaties van bestaande statistieken vereisen. Op de wat langere termijn zullen we, waar nodig, de statistieken zelf veranderen met bijvoorbeeld verbeterde classificaties, een andere opzet en nieuwe indicatoren. Alleen op die manier kunnen we u ook in een veranderende wereld een goede monitor op economie en samenleving blijven bieden. ■

Gosse van der Veen

Literatuur

- CBS (2005a) *Kwartaalrekeningen*. September, Voorburg/Heerlen: CBS.
- CBS (2005b) *Consumenten Conjunctuur Onderzoek (CCO)*. Oktober, Voorburg/Heerlen: CBS.
- CBS (2005c) *De Nederlandse economie 2004*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Ministerie van Economische Zaken (2005) *Visie op verplaatsing. Aard, omvang en effecten van verplaatsing naar het buitenland*. Januari, Den Haag.